

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

Сыбайлас жемқорлық

ЖАРИЯЛАНДЫ
04.05.2024СІЛТЕМЕ
https://bilimger.kz/152845/

Джураева Ширин Адхамовна

СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚ

Орындаған: Джураева Ширин Адхамовна

бакалавриат, мамандығы:құқықтану,

Ғылыми жетекшісі:Тулекова Гүлжан Қажымұратқызы

Қазақстан Республикасының

Білім және Ғылым министрлігі

«Тұран» университеті,

Аңдатпа

Мақаланың мақсаты — Мақала біздің қоғамдағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрестің өзекті мәселесіне, сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнаманың ерекшеліктеріне, қоғамның түрлі салаларындағы сыбайлас жемқорлықтың көріністеріне арналған. Қазақстандағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнаманың ерекшеліктерін ашу, қоғамдық өмірдің түрлі салаларында сыбайлас жемқорлықты жүзеге асыруға назар аудару.

Түйін сөздер: заң, сыбайлас жемқорлық, өкілеттіктер, Ұлттық қауіпсіздік, сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылық.

Аннотация

Цель статьи — Статья посвящена актуальной в нашем обществе проблеме борьбы с коррупцией, особенностям антикоррупционного законодательства, проявлениям коррупции в различных сферах общества. раскрыть особенности антикоррупционного законодательства в Казахстане, уделить внимание к проявлениям коррупции в различных сферах общественной жизни.

Ключевые слова: закон, коррупция, полномочия, национальная безопасность, коррупционные правонарушения.

Annotation

The purpose of the article — The article is devoted to the actual problem of fighting corruption in our society, the peculiarities of anti-corruption legislation, manifestations of corruption in various spheres of society. to reveal the features of anti-corruption legislation in Kazakhstan, to pay attention to the manifestations of corruption in various spheres of public life.

Keywords: law, corruption, powers, national security, corruption offenses.

Сыбайлас жемқорлық (лат., corruptio-пара беру, бүліну) — бұл лауазымды адамның өзінің билік өкілеттіктерін және оған сеніп тапсырылған құқықтарын, сондай-ақ осы ресми мәртебеге байланысты билікті, мүмкіндіктерді, жеке пайда үшін байланыстарды заңнама мен моральдық ережелерге қайшы келетін пайдалануды білдіретін термин. Сыбайлас жемқорлық сонымен қатар лауазымды тұлғаларға пара беру, олардың адалдығы деп аталады.

Сыбайлас жемқорлық ұғымы латынның пара беру деген сөзінен шыққан, яғни, лауазымды тұлғаның өз лауазымына байланысты құқықтарды жеке байыту мақсатында тікелей пайдалануы. Сыбайлас жемқорлықтың неғұрлым сыйымды анықтамасын С.И.Ожегов пен М.Ю.Шведова былай түсіндірген — бұл лауазымды адамдар мен саясаткерлердің моральдық ыдырауы, заңсыз байыту, парақорлық, ұрлық және мафиялық құрылымдармен бірігуі [1].

ҚР заңнамасына сәйкес сыбайлас жемқорлық деп мемлекеттік функцияларды орындайтын адамдардың, сондай-ақ оларға теңестірілген адамдардың жеке немесе делдалдар арқылы мүліктік игіліктер мен артықшылықтарды өздерінің лауазымдық өкілеттіктерін және олармен байланысты мүмкіндіктерді пайдалана отырып не олардың мүліктік пайда алу үшін өз өкілеттіктерін өзге де пайдалануы, сол сияқты осы адамдарға құқыққа қайшы жолдармен пара беру арқылы заңда көзделмеген мүліктік игіліктер мен артықшылықтарды қабылдауы түсініледі жеке және заңды тұлғалардың оларға көрсетілген игіліктер мен артықшылықтар беруі. Сыбайлас жемқорлық мемлекет пен Қазақстанның қоғамдық қауіпсіздігіне төнетін қатерлердің негізгі көзі болып табылады. Ішкі істер органдарындағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы шаралардың мақсаты тиісті жүйелердегі сыбайлас жемқорлық көріністерінің барлық нысандарын жою болып табылады. Осы мақсатқа ұмтылу құқықтық ұйымдастыру және құқық қолдану негізінде сыбайлас жемқорлыққа қарсы шаралар проблемаларына көзқарас ретінде танылады. Осы мақсатта заң қабылданды (Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы Заң), ол сыбайлас жемқорлыққа қарсы шараларды жүзеге асыру үшін саяси, ұйымдастырушылық, білім беру, әлеуметтік-экономикалық, құқықтық, арнайы және

басқа құралдарды кешенді пайдалануды талап етеді. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы шаралардың негізгі жолсеріктері заңмен уәкілеттік берілген лауазымды тұлғалар мен мекемелер болып табылады [2].

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жүйесіндегі сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегия негізгі буын сыбайлас жемқорлыққа қарсы тәуекелдерді, олардың туындауына ілеспе жағдайлар мен себептерді анықтауды және қысқартуды белгілейді. Негізгі рөл сыбайлас жемқорлықтың салдарымен күресті емес, оның туындауының алғышарттарын жою арқылы сыбайлас жемқорлық деңгейін түбегейлі төмендетуге қабілетті алдын алу сипатындағы кешенді шараларға арналған.

Қазақстан өзінің мемлекеттік тәуелсіздігінің алғашқы күндерінен бастап сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың әлемдік стандарттарға жауап беретін пәрменді тетіктерін қалыптастыру бағытын мақсатты және біртіндеп ұстанады. Негізгі шаралар сыбайлас жемқорлықтың алдын алу арқылы сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатты жүзеге асыруға, мемлекеттік органдар мен лауазымды тұлғалардың қызметінде сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін анықтауға, сыбайлас жемқорлыққа қарсы ауқымды оқытуға, халықта сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетті тәрбиелеуге бағытталған.

Кешенді негізде мемлекеттік органдардың жұмысында сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін бағалау орындалады, сондай-ақ олардың сыбайлас жемқорлық қылмыстарды жүзеге асыруға қолайлы негіздер мен жағдайларды болдырмау жөніндегі ұсынымдарды жүзеге асыруына мониторинг жүргізіледі.

Елімізде сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресті жақсарту мақсатында Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі Ұлттық бюро құрылды, оның негізгі міндеттері сыбайлас жемқорлық қылмыстарды анықтау, алдын алу, жолын кесу, ашу және тергеу болып табылады [3.12-бет].

Сыбайлас жемқорлық жүйелі әлеуметтік құбылыс ретінде оқшауланған фактор болып табылмайтындықтан және оның алғышарттары әлеуметтік кеңістік пен уақытта дамып, уақыттың бір сәтінде емес, біртіндеп дамиды, бұл құбылыстың алғышарттарын әлеуметтік-тарихи талдау сыбайлас жемқорлыққа қарсы шараларды кешенді түсінудің маңызды элементі болып табылады. Кейбір заңдардың қабылдануы мемлекеттік органдар жүйесіндегі сыбайлас жемқорлықтың алғышарттарын береді (мысалы, жер учаскелері туралы заң: Қазақстанның әрбір азаматы 10 гектар жер учаскесін алуға құқылы). Қазақстан азаматы өз құқықтарын білмей, белгілі бір ақпаратқа ие адамға ақша сомасын салуға дайын, сондықтан сыбайлас жемқорлық пайда болады. Қазақстан бойынша пара алу бойынша бірінші орында мемлекеттік органдарда жұмыс істейтін адамдар тұр, өйткені олар осы құбылысты жеке басын байыту үшін пайдакүнемдік мақсатта пайдалана отырып, қарапайым қарапайым адамға қолжетімді емес ақпаратты иеленеді [4.356-бет].

Сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтардың мынадай түрлері бөлінеді: азаматтық-құқықтық; тәртіптік сыбайлас жемқорлық теріс қылықтар; әкімшілік сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар. Сыбайлас жемқорлық қаупі тек жеке жағдайларда ғана емес. Сыбайлас жемқорлықтың нақты қаупі-түрмеде отырған және негізсіз жазасын өтеп жатқан адамдардың көптігі.

Сыбайлас жемқорлық белгілері бар әрекет туралы хабардар болған жағдайда 1424 телефон нөмеріне хабарласып, шағымдануға болады.

Сыбайлас жемқорлықтың салдары:

Медициналық көмектің сапасы төмен. Дәрі-дәрмектерге жұмсалған ақша әр түрлі деңгейдегі шенеуніктер мен мемлекеттік қызметкерлердің қалтасына түсіп, дәрі-дәрмектерге, зерттеулерге және пациенттерге күтім жасауға аз қаражат қалдырады. Нәтижесінде дәрігерлердің аман қалу үшін пара беруден басқа амалы қалмайды.

Білімі әлсіз. Жемқор Мемлекет білім алуға өте аз қаражат бөледі, осылайша екі құсты бір таспен өлтіреді. Біріншіден, жұмысшылар өздеріне ақша ала алады. Екіншіден, білімсіз жұртшылық шенеуніктердің іс-әрекетін сыни тұрғыдан бағаламайды және ыңғайсыз сұрақтар қоймайды. Ал зиялы қауым басылуы керек.

Құқық қорғау жүйесі құлдырауда. Құқық қорғау органдарының азаматтардың құқықтарын қорғаудың орнына билік басындағылардың құқықтарын қорғайды, демонстрацияларға кедергі келтіреді және репрессиялық іс-шаралар ұйымдастырады. Нәтижесінде нағыз қылмыскерлер сотқа тартылмайды[5.56-бет].

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресте жәрдемдесу мыналардан тұрады:

1) сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылық немесе қылмыс жасау фактісі туралы хабарлау;

2) Сыбайлас жемқорлық қылмыс жасаған іздеудегі адамның орналасқан жері туралы ақпарат беру;

3) кейіннен сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықты немесе қылмысты анықтау, жолын кесу, ашу және тергеп-тексеру үшін маңызы бар өзге де жәрдемдесуге қатысу [6].

Алдағы жылдарға арналған сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың негізгі бағыттары:

— мемлекеттік аппараттың жалақысын біртіндеп және жүйелі түрде арттыру. Бұл шара мемлекеттік қызметшілердің әлеуметтік әл ауқатын арттыру және олардың өз лауазымдық міндеттерін адал және әділ негізде орындауы үшін жағдай жасаумен қатар жүреді;

— ел халқының сауаттылығын жақсарту және сыбайлас жемқорлыққа нөлдік төзімділікті тәрбиелеу жөніндегі жұмысты жүзеге асыру. Сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін болдырмау және қоғам мен мемлекеттік аппараттың өзара іс-қимылы кезінде әкімшілік рәсімдерді жақсарту;

— сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес саласындағы мемлекеттік саясатты жүзеге асыруда ел халқының құқықтық санасын арттыру;

— сыбайлас жемқорлықтың кез келген түріне «нөлдік» төзімділікті қалыптастыру мемлекеттік аппараттың, соттардың, құқық қорғау органдарының, сондай - ақ квазимемлекеттік сектордың-ұлттық компаниялар мен холдингтердің жан-жақты қағидаты болуға тиіс;

— жүйелі негізде халыққа сыбайлас жемқорлыққа қарсы білім беруді сыбайлас жемқорлыққа қарсы тәрбие берудің оқу бағдарламаларына енгізу, қоғамда сыбайлас жемқорлыққа қарсы сананы ұйымдастыру үшін бұқаралық ақпарат құралдарында ауқымды ақпараттық-насихаттық жұмыс жасау арқылы енгізу жүзеге асырылатын болады.

Тұтастай алғанда, алдын алу сипатындағы шараларды да, сыбайлас жемқорлық қылмыстарды анықтауды, тергеуді, ашуды және жолын кесуді қамтитын барлық шаралар кешенін орындау елдегі сыбайлас жемқорлықтың төмен деңгейіне және тиісті халықаралық рейтингтерді, оның ішінде «Transparency International» сыбайлас жемқорлықты қабылдау индексындағы Қазақстан рейтингін және Дүниежүзілік экономикалық форумның Жаһандық бәсекеге қабілеттілік индексі рейтингін жетілдіруге жәрдемдесетін болады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

1. Адерикина И.В. // ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚҚА ҚАРСЫ ІС-ҚИМЫЛ МІНДЕТТЕРІ электронды сайт - 2023.

2. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы Қазақстан Республикасының Заңы 2015 жылғы 18 қарашадағы № 410-V ҚРЗ.

3. Галым Г. ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ КОРРУПЦИИ В КАЗАХСТАНЕ // Научное обозрение. Экономические науки. - 2019. - № 4.

4. Роуз-Аккерман, сыбайлас жемқорлық және мемлекет: себептері, салдары, реформалары. — Санкт-Петербург, Логос, 2020.

5. Саматова Г.Б. Криминология: лекциялар жинағы. — Алматы: НИЦ КОУ, 2018.

6. Қазақстан Республикасы Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігі мемлекеттік электрондық сайты.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.